

ZÉKÁNY KRISZTINA
(Ungvár)

Ungvár földrajzi közneveinek vizsgálatáról

Mindenki érdeklődik saját lakóhelyének nevezetességei, múltja iránt. Ezért természetes, hogy a települések múltja és földrajzi neveinek vizsgálata központi kérdése a tudománynak is.

Vidékünk földrajzi névállománya igen sokszínű képet mutat. Az itt élő lakosság körében mindennapi jelenség, hogy idegen nyelvű szavakat épít be nyelvhasználatába. Külön figyelmet érdemelnek a kettős névadásban keletkezett nevek, illetve azok a földrajzi nevek, amelyek annyira „asszimilálódtak”, hogy további szóösszetételekben, szóképzésben vesznek részt (*Kis Láz, Domkák, Babcsiki, Zakertjanka*).

Előfordul, hogy nemcsak a neveket használja „keverve”, hanem például a nevekhez kapcsolódó magyar földrajzi köznévi is beépül az aktív szókincsébe a helyi, nem magyar nemzetiségű ungvári lakosnak. Az átkerült szavak tükrözik a magyar nyelvjárási sajátosságokat.

Vidékünkön a köznyelvi helyesírással *ly*-nal írt szavaknak a *j* hang felel meg. Jellemző az Ungvár környéki magyarra, hogy a hosszú magán- és mássalhangzókat röviden ejti /*kut, dombaja, korház, ...*/. Esetenként magánhangzónyúlás megy végbe a hosszú mássalhangzó rovására /*ilető, ...*/, ez a folyamat – hangzóközi állapotban – fordítva is megtörténhet /*nyillik, szöllő.../*.

Ungváron és környékén, többnyelvű környezetben is előforduló magyar földrajzi köznevek és helyzetviszonyító elemek szótára

- ág* ~ (-at, -a) 1. 'folyóvíz kiágazása' 2. 'kisebb csatorna'
- alja* ajja (-t) 1. 'valamely terület, domb legalsó része' 2. 'valamely terület szélé'
- alsó* alsó (-t) 'valamely területnek a várostól vagy falutól távolabb lévő része'
- árok* ~ (árkot, árka) 'természetes vagy ásott hosszabb mélyedés a víz elvezetésére'
- cinterem* 1. 'templomkert' 2. 'a templomot lőrülveő temető'
- csatorna* ~ (-t, -ja) 'ásott vízlevezető árok'
- diós* dijós (-át, -a) 'olyan terület, ahol egy csomóban sok diófa van'
- domb* ~ (-ot, -ja) 'a talaj kisebb kiemelkedése'
- domb alja* domb ajja (-t) 'a domb kezdeténél lévő terület'
- dögtér* döktér (-t, -je) 'elhullott állatok elföldelésére hatóságilag kijelölt terület'
- dülő* düllő (-t, -je) 'a határnak két út vagy mesgye közötti külön névvel megjelölt része'
- erdő* ~ (-t, erdeje) 'fával sűrűn benőtt terület'
- faiskola* ~ (-t, -ja) 'facsemetét nevelő terület'
- felső* felső (-t) 'valamely területnek a városhoz vagy faluhoz közelebb lévő darabja'
- fenék* 'valamely terület nályebben lévő része'
- fenyves* ~ (-t, -e) 'olyan erdő rész vagy erdőn kívüli terület, ahol fenyőfák vannak'
- folyó* fojó (-t, -ja) 'nagyobb, állandó vízű vízfolyás'
- forrás* ~ (-t, -a) 'a földből kitörő víz és környéke'
- föld* föld (-et, földgye) 'művelés alatt álló földterület'
- fűzes* ~ (-t, -e) 'főként fűzfából álló erdő'

gaz 'erdő'
gödör (gödröt, gödre) 'természetes vagy mesterséges módon keletkezett mélyedés'
gyep 1.'rét'2.'kisebb állatok, libák legeltetésére használt füves terület'
gyepű gyepű 'fölszántatlan gyepszalag'
halastó halastou (-ta,-ja) 'haltenyésztésre szolgáló tó'
hegy ~ (-et,-e) 'nagyobb kiemelkedés, domb a határban'
hid hid (-at,higgya) 'két partot összekötő építmény'
járó járou (-t,-ja) 'ösvény'
kanális ~ (-t,-a,-sa) L. csatorna
káposztás ~ (-t,-a) 'káposztatermesztésre használt földterület'
kaszáló kaszálou (-t,-ja) 'szénatermő hely, rét'
kenderföld kenderföd 'kendertermesztésre használt földterület'
kert ~ (-et,kertye) 1.'elkerített terület',2.'gyümölcsöskert',3.'konyhakert'
kert alja kert ajja 'a mzőnek a házi kertekkel érintkező része'
körút körut 'egy területet körbevevő út'
köz ~ (kösz, -ze)1.'két folyó közötti terület',2.'sík utca, síkator'
lanka 'fával ritkásan benőtt, vízparti gyümölcsös'
láz ~ 'lapos fekvésű kaszáló'
legelő legelőü (-t,-je) 'állatok legeltetésére használt füves terület'
major 'nagyobb mezőgazdasági tanya a belterület közelében'
malomárok ~ (-árkot,-árka) 'vízimalom kerekéhez vizet szállító árok'
mező mezőü (-t,-je)1.'fátlan szántóterület'2.'rét'
mocsár ~ (-t,-ja) 'növényzettel borított sekély állóvíz'
nyomás 1.'ugarnak hagyott határrész, legelő'2.'legelőre járó állatoktól tört csapás'
park ~ (-ot,-ja) 'fás, bokros díszkert'
part ~(-ot,partya) 'folyó- vagy állóvíz széle'
patak ~ (-ot,-a,-ja) 'kisebb folyóvíz'
puszta ~ (-t,-ja) 'kopár, fátlan, épület nélküli terület'
rét ~ (-et,réttye) 'mélyebb fekvésű kaszáló'
sor ~ (-t,-ja) 'házsor'
szer 'határ távol eső része'
sziget ~ (-et,-szigetnye) 'víz által körülzárt földdarab'
szőlő szőlőü (-t,-je) 'szőlővel beültetett rész'
szőlőhegy szőlőühegy (-et,-hegye) 'dombos helyen lévő szőlőskert'
tanya ~ (-t,-ja) 'külterületen lévő lakóház gazdasági épületekkel'
telek ~ (telket, telke) 1.'házhely' 2.'kisebb birtok'
telep ~ (-et,-e,-je) 1.'major',2.' Olyan hely, ahol azonos fajtájú állatokat nevelnek'
3.'településrész'
temető temetőü (-t,-je) 'az emberek temetkezőhelye'
tér ~ (teret, tere) 1.'tágas, sík földterület', 2.'épületekkel körülvett nagyobb közterület'
tó tóü (tavat, tava,-ja) 'nagyobb természetes állóvíz'
tölgyes ~ (-t,-e) 'tölgyfával benőtt terület'
töltés töütés (-t,-e) 'földből vagy kőből készített védőgát'
vadaskert ~ (-et,-kertye) 'vadászható állatok számára bekerített erdős terület'
vályogvető vájogvetőü (-t,-je) 'vályogkészítésre szolgáló hely'

város ~ (-t,-a) 'városrész'
vásártér ~ (-t,-teret,-je,-tere) 'sík terület, ahol állat- és kirakodóvásárt tartanak'
víz viz (-et,-e) 'vízállás, tó'
völgy ~ (-et,-e) 'két magaslat közötti terület'

Felhasznált szakirodalom

- 1 Helységnévtár = A Magyar Korona Helységnévtára. Szerkesztését vezette és kiadja az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. – Bp., 1873. – DE Könyvraktára / 3405
- 2 Heves = Balogh Lajos, Ördög Ferenc. Heves megye földrajzi nevei. – Bp.:Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1988.
- 3 Hodinka = Hodinka Antal. Adalékok az Ungvári vár és Ungvár történetéhez (Görög Kath. Szemle, 1917: 12–20, 37–41, 43–49. sz. és kny.).
- 4 Ungvári 14 = Horváth Katalin, Lizanec Péter, Szabó Erzsébet. Az ungvári járás 14 településének helynevei. – Bp., 1992.
- 5 Somogy = Papp László, Végh József. Somogy megye földrajzi nevei. – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1974. – 1174 o.
- 6 Halász = Halász Előd. Német – magyar kéziszótár. – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1969-774 o.

Térképek

K3/УГ = Užhorod főváros tervrajza. Tervezte és rajzolta E. Pařlzek, igazgató és F. Remes, szak tanító az užhorodi állami iskolánál . Mérték 1: 8000. 1928.

ЗОДА (Закарпатський Обласний Державний Архів)

K8 = **Ф 125, оп 1, № 1462.**Felső – Domonya térképe. 1863

K10 = **Ф 125, оп 1, Един. хр.3924** Карти земельного участков кадастрального округа г. Унгвар,(Ужгород) за 1863 год (80 ст.)Feld Skizzen der Stadt Unghvár 1863.

K17 = **Ф 125, оп 2, дело № 3043.** Ungvár városának rendezéselőtti térképe 1864.

K18 = **Ф 125, оп 1, № 3713.** Описание границ кадастрального округа с. Сторожница. 1867.

K19 = **Ф 125, оп 1, справа № 3925.** 1868 г. (17 ст.)

K20 = **Ф 125, оп 1, кадастерні карти** с. Горяни за 1863 р.

K22 = с. Радванка за 1863 р.

K25 = с. Горяни за 1927 р.

MOL (Magyar Országos Levéltár)

K38 = **S12 Htt. térk. div. XIII. № 63** Hydrographischer Plan des Ungh Flußßes, 1786.

K39 = **S11 Kam. térk. № 1433/3** Situations Karte Eines Theiles des Ungh – Flußes. 1790.

K40 = **S11 Kam. térk. № 1433/4** Mappa Situationis, Remonstrans decursum Fluvii Ungh In vicinitate Regio – Cameralis Oppidi Unghvár. 1790.

K45 = **S12 Htt. térk. div. XIX. № 145. Dd act 1337aj 83g / Copia pro autis 1839:99 (1839 ;1337)** 1839.

BHI HdtT (Budapesti Hadtörténeti Intézet Hadtudományi Térképtár)

K47 = **BHI HdtT XLV. 39.** A II. Katonai felmérés áttekintő térképe (1829-1866)

K48/1 = **BHI HdtT B.XV.a. 39-4568 K; Ny** A III. katonai felmérés (1872 – 1884)

1 – 50 000 léptékű topográfiai térképe.

K48/2 = **BHI HdtT B.XV.a. 40 4569 Ny.** A III. katonai felmérés (1872 – 1884) 1
– 50 000 léptékű topográfiai térképe.

K49/1 = **BHI HdtT B IX.a. 397. 4568/2,4** 1920-1938.

K49/2 = **BHI HdtT B IX.a. 397. 4563/ 1,3,4.** 1920 – 1938.

Iratok

Док.3 = **ЗОДА, Архівна довідка**